

Snježana Kordić

Akademičke bajke

150

Dvije godine nakon Izjave HAZU o jeziku koju sam kritički analizirala u *Književnoj republici* br. 3–4, 2005 str. 226–231 oglasila se ponovo ista ustanova o istoj temi. Kao što je prošli puta svrha Izjave bila izazvati jezičnu histeriju kako bi hrvatska vlada podržala pravopisne promjene akademika i nametnula ih javnosti, tako je i ovaj puta prava svrha ponovo dobiti potporu za iste akademike zbog izlaska konkurentskog pravopisa Matice hrvatske, kao i poticati donošenje zakona o jeziku koji isti akademici zahtijevaju.

Iza njihovog novog obraćanja javnosti naslovljenog »Hrvatski jezik« jedno-glasno stoji čitava HAZU, kako se kaže u napomeni na početku teksta: »Tekst *Hrvatski jezik* prihvaćen je u Razredu za filološke znanosti 15. siječnja 2007. i dostavljen Predsjedništvu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti koje ga je jednoglasno prihvatilo na sjednici od 24. siječnja 2007.«. To znači da su u dotičnom tekstu okupljena znanja o jeziku koja je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti uopće u mogućnosti dati. Već zbog toga potrebno je osvrnuti se na taj tekst jer on pruža uvid u razinu obrazovanja ljudi unutar te ustanove.

Naspram prethodnog javljanja HAZU, ovaj puta su akademici uvidjeli da je neophodno suočiti se s pojmom »policentrični standardni jezik«, navedenim u mom komentaru prethodne Izjave, jer on ruši njihovu tezu da Hrvati i Srbi govore različitim standardnim jezicima. Priznajući da (socio)lingvistička teorija o policentričnom standardnom jeziku objašnjava niz jezičnih odnosa u svijetu, pokušavaju ipak našu situaciju isključiti iz toga navodeći sljedeće kao razlog koji nas navodno izdvaja iz policentričnih jezika:

»Dok su jezici poput engleskoga, španjolskoga, portugalskoga, francuskoga i sl. širenjem jednoga osnovnoga jezičnoga tipa sa središnjega polazišnog prostora razvili posebne realizacijske oblike, osobito u doba kolonijalnoga širenja (pa je moguće govoriti o policentričnim standardnim jezicima i o varijantama standardnih jezika), potrebno je naglasiti da nikada nije postojala ni posve jedinstvena novoštokavska osnovica južnoslavenskih standardnih jezika ni početni zajednički standardni jezik na novoštokavskoj osnovi koji bi se zatim, na pojedinim područjima, samostalno na-

stavio razvijati. Zato se u slučaju nekih južnoslavenskih standardnih jezika (hrvatski, srpski itd.) ne može govoriti o policentričnom jeziku.»

Citirana tvrdnja akademika može se, međutim, osporiti čak višestruko. Kao prvo i najvažnije, akademici prešućuju da se kod utvrđivanja da li se radi o jednom policentričnom jeziku ili o nekoliko jezika uspoređuju današnje jezične sličnosti i razlike, a ne kako je došlo do današnjeg stanja. Svaka definicija policentričnog jezika to navodi, dok se ni povijesna kolonijalnost ni povijesni početni zajednički standardni jezik ne nalaze ni u jednoj definiciji jer ne čine kriterije za određivanje policentričnog jezika (Glück ²2000, 472; Bußmann ³2002, 521–522). To znači da akademici nisu upućeni ni u definiciju policentričnog standardnog jezika, a govore o njemu. Kad se primijene kriteriji iz definicije u internacionalnim leksikonima, vidi se da se u našem slučaju radi o policentričnom standardnom jeziku (*Književna republika* 11–12, 2003, 191; 7–8, 2004, 258–263).

Čak i ako bismo se poveljeli za načinom obrazlaganja HAZU u navedenom citatu, ni tada njihov zaključak ne bi bio točan. Naime, Belgija i Švicarska nisu bivše kolonije Francuske, a ipak se u tim državama govore varijante francuskog jezika. Akademici namjerno preskaču i primjer policentričnog njemačkog jezika, gdje Austrija i Švicarska također nisu bile njemačke kolonije. Kod njih nikada nije postojao ni početni zajednički standard, nego su današnje varijantske specifičnosti postojale stoljećima prije standardizacije njemačkog jezika i zadržale su se do danas kao standardne varijante istog jezika (Sonderegger 1985, str. 1890–1901; Wiesinger 1985, str. 1944–1945). Jednako je i u slučaju policentričnog malajskog jezika (Haji Omar 1992, 403–406). A nacionalne jezične razlike unutar tih i drugih policentričnih jezika veće su nego u našem slučaju (*Književna republika* 11–12, 2003, 184–185).

Pa i teritorijalno širenje koje akademici spominju iako nije kriterij za policentričnost i stoga se ne navodi u definicijama, opet bi ih moralo navesti baš na suprotan zaključak od onoga koji donose. Naime, kod nas se štokavski širio s istoka kad su štokavci pred otomanskim osvajanjima bježali i svojim dolaskom u druge krajeve potiskivali čakavski i kajkavski, koji su prije toga obuhvaćali znatno veće područje. I sami akademici na početku svog teksta pišu da je u prošlosti bilo »masovnih premještanja stanovništva prema sjeverozapadu, kao posljedice osmanlijskih nadiranja«. A upravo štokavski, koji se na taj način širio, postao je standardni jezik u Hrvatskoj, Srbiji, BiH i Crnoj Gori.

Na nekoliko mjesta u svom tekstu akademici ističu da se mnogi jezični elementi koji su standardni u Hrvatskoj ne upotrebljavaju u Srbiji, i obrnuto, što bi trebalo dokazivati da se radi o različitim jezicima. Međutim, i kod varijanti drugih policentričnih jezika je tako: npr. razni standardni elementi austrijske varijante ne koriste se u njemačkoj varijanti, i obrnuto. Zbog postojanja tih elemenata se i radi o varijantama policentričnog jezika, a ne o monocentričnom jeziku. Budući da baš na osnovi tih elemenata govornik nekog policentričnog jezika prepoznaje kojom varijantom govori njegov sugovornik, to prepoznavanje, na koje se pozivaju akademici, nije dokaz da se kod nas radi o različitim

jezicima. Osim toga, kad akademici posežu za uopćenim izrazom »mnogi elementi« ne zasnivajući ga na empirijskom mjerenju, bili su dužni u nastavku navesti barem to da je neusporedivo veći broj elemenata koji su isti. Jer da nije, ne bismo mogli razumjeti ljude iz Srbije, BiH i Crne Gore.

I sami akademici priznaju da među govornicima spomenutih zemalja »moguć je visok stupanj uglavnom kvalitetnog sporazumijevanja«. Ali ograđuju se dodatkom u zagradi: »(osobito uz odgovarajuće pripreme i sustavno učenje)«. No ta ograda nije točna jer kvalitetno sporazumijevanje je moguće bez ikakve pripreme i sustavnog učenja. Cilj tog dodatka u zagradi je ustvari sugerirati da je kod nas ista situacija kao npr. između Francuza i Nijemaca jer i Francuz koji sustavno uči njemački i odgovarajuće se pripremi može se kvalitetno sporazumijevati s Nijemcima.

Više puta akademici ističu da jezik u Hrvatskoj »pokazuje znatne razlike« naspram jezika u Srbiji »u tzv. civilizacijsko-jezičnoj nadgradnji«. Međutim, isti slučaj je i kod varijanti drugih policentričnih jezika, npr. *bolnica* se u Njemačkoj naziva *Krankenhaus*, što nije standardno u Austriji, gdje se kaže *Spital*, prvi mjesec u godini se u Njemačkoj naziva *Januar* a u Austriji *Jänner*, u Njemačkoj se *parlament* naziva *Bundestag* a u Austriji *Nationalrat*, u Njemačkoj se *premijer* naziva *Ministerpräsident* a u Austriji *Landeshauptmann*, u Njemačkoj se *uplatnica* naziva *Zahlkarte* a u Austriji *Erlagschein*, u Njemačkoj se *matura* naziva *Abitur* a u Austriji *Matura* itd. (Wiesinger 1985, str. 1943).

Kao i u prethodnoj Izjavi, akademici i ovom prilikom spominju kulinarski rječnik kao »civilizacijsku i kulturnu« specifičnost Hrvata, uslijed čega bi se trebalo govoriti o zasebnom jeziku. Međutim, poznato je da upravo kulinarski rječnik jako varira unutar istog jezičnog područja svuda u svijetu. Npr. najveći broj jezičnih razlika između austrijske i njemačke varijante nalazi se u kulinarstvu: patlidžan je u Njemačkoj *Aubergine* a u Austriji *Melanzane*, pečena piletina je u Njemačkoj *Hähnchen* a u Austriji *Hendl*, mrvice za pohanje su u Njemačkoj *Paniermehl* a u Austriji *Semmelbrösel*, kajsija je u Njemačkoj *Aprikose* a u Austriji *Marille*, dimljeno meso je u Njemačkoj *Rauchfleisch* a u Austriji *Selchfleisch*, krumpiri su u Njemačkoj *Kartoffeln* a u Austriji *Erdäpfel*, palačinke su u Njemačkoj *Pfannkuchen* a u Austriji *Palatschinke*, faširano meso je u Njemačkoj *Hackfleisch* a u Austriji *Faschiertes* itd. (Ammon 1995, 154–174). Svejedno se zbog toga ne radi o različitim jezicima. Stoga nije istinita tvrdnja akademika, koju su iznijeli bez dokaza, da je razlika »u civilizacijskoj nadgradnji« kod nas veća nego među različitim standardnim jezicima. Jer npr. unutar istog standardnog jezika u Austriji i Njemačkoj postoje razlike kao i kod nas.

Ono što akademici navode kao različitu »civilizacijsko-jezičnu nadgradnju« ustvari se svodi na leksičke razlike. A postojanje takvih leksičkih razlika ne može poslužiti kao dokaz da nije riječ o jednom policentričnom jeziku jer u definiciji policentričnog jezika piše da su među njegovim varijantama najizraženije upravo leksičke razlike (Bußmann ³2002, 521–522; Mattusch 1999, 74). Zato akademici ne koriste izraz leksičke razlike, nego ga zamjenjuju pomoću

izraza »civilizacijsko–jezična nadgradnja«, kako bi sugerirali da se radi ni manje ni više nego o različitim civilizacijama.

Da bi »civilizacijsko–jezična nadgradnja« ispala što veća, navode u zagradi da se ona sastoji od razlika »u strukovnom nazivlju, kulturološkom i civilizacijskom nazivlju, frazeologiji i višoj sintaksi, u intelektualnome rječniku«. Po tom nabranju bi, međutim, ispalo da strukovno nazivlje nije dio kulturološkog i civilizacijskog nazivlja jer su navedeni zasebno. Ispalo bi i da kulturološko i civilizacijsko nazivlje nije dio intelektualnog rječnika, što također nije točno. Akademici nekoliko puta navode istu stvar kako bi izgledalo da ima što više toga. A sve to su mogli obuhvatiti pojmom leksičke razlike. Osim, naravno, onoga što navode kao »viša sintaksa«. Ali što je to uopće? Jer internacionalni lingvistički priručnici ne dijele sintaksu na nekakvu »višu« i »nižu«. Sintaksa proučava grupe riječi, jednostavne rečenice i složene rečenice. Pa ako akademici misle na sintaktičku razliku u upotrebi infinitiva naspram konstrukcije s *da* (zbog koje čak zabranjuju *Ježevu kućicu* u Hrvatskoj jer sadrži »hoću da vidim ježa budalu«, a ne »hoću vidjeti ježa budalu«), onda se sigurno ne radi o »višoj« sintaksi nego o »najnižoj« jer nije riječ o složenoj rečenici nego o grupi riječi. Usput rečeno, upotreba infinitiva naspram konstrukcije s *da* je samo frekvencijska razlika jer infinitiva ima i u Srbiji, kao što konstrukcije s *da* ima i u Hrvatskoj.

Ubacivanje izraza »civilizacijska nadgradnja« umjesto leksičke razlike kao i izraza »viša« sintaksa ima dodatnu perfidnu funkciju sugeriranja da nas sve što je »civilizacija« i što je »visoko« dijeli jezično od Srba. Činjenica je, međutim, da je za standardni jezik u Hrvatskoj, Srbiji, BiH i Crnoj Gori uzeta ista, štokavska dijalektalna osnova i da se stoga radi o istom standardnom jeziku (Brozović 1965, 46; Laškova 1999, 89). I sami akademici kažu da, za razliku od naše situacije, »slovenski, makedonski i bugarski standardni jezik izgrađeni su svaki na svojoj vlastitoj dijalekatnoj osnovici«. Kada trebaju priznati njima nemilu činjenicu da je kod nas dijalektalna osnovica ista, opkoljavaju je stalnim ponavljanjem riječi *različiti*, *razni* do karikature kako bi ljudima ostale u sjećanju te riječi a ne podatak da je osnova ista: »imaju iz raznih razloga, odabranu prema posebnim vlastitim različitim razlozima i u razna doba, novoštokavsku dijalekatnu osnovicu s određenim povijesno–dijalektološkim razlikama«. Osim toga, po toj rečenici ispada kao da su bitni razlozi zbog kojih je odabrana štokavica, a ne činjenica da je svuda odabrana baš štokavica. Kad smo već kod razloga, mogli su reći da su u Zagrebu razlozi bili jezično se ujediniti sa svim štokavcima primjenjivanjem reformi Vuka Karadžića (Blum 2002, 130–132). Štokavica je odabrana za nadregionalni (standardni) jezik u 19. stoljeću (ibid.), pa tvrdnja iz gornjeg citata da se to odvijalo »u razna doba« nije točna. U narednom poglavlju akademici idu korak dalje u zamaglivanju činjenice da je dijalektalna osnova ista pišući sad odjednom da su »stilizirani na bliskim novoštokavskim osnovama«, dakle ipak na različitim osnovama, iako to nije točno.

Akademici ističu da se mora raditi o različitim jezicima jer se jezik u Hrvatskoj oblikovao »u različitom i kulturnom, i književnom, i jezičnom (dijale-

katnom) okružju«. Međutim, i jezik u Austriji se oblikovao u različitom kulturnom, književnom i jezičnom (dijalektalnom) okružju naspram jezika u Njemačkoj, npr. Austrija ima neposredan dodir s Italijom, s južnim Slavenima, s Mađarskom, što se sve odrazilo na kulturu u Austriji i na književnost, ima na svom teritoriju dijalekata kojih nema izvan Austrije, itd., a usprkos svemu tome radi se o istom standardnom jeziku.

Budući da su Austrijanci i Nijemci dvije različite nacije a govore istim jezikom, neznanstveno je poistovjećivati jezik s nacijom, što akademici čine nabrajanjem »različitih južnoslavenskih naroda i jezika (slovenskoga, hrvatskoga, bošnjačkoga, srpskoga, crnogorskoga, makedonskoga, bugarskoga)«. Ni na našim prostorima se nacija ne podudara s jezikom jer od nabrojanih nacija četiri govore istim jezikom. Nepodudarnost nacije i jezika vidljiva je kod svih policentričnih jezika. Primjer hrvatske nacije pokazuje čak dvostruko da se nacija ne podudara s jezikom. Naime, kad bi se nacija morala podudarati s jezikom, onda nikada ne bi mogla nastati hrvatska nacija jer su oni koji su se u nju udružili govorili trima različitim jezicima (kajkavskim, čakavskim i štokavskim). Ni uzimanjem štokavice za standardni jezik ne bi mogla nastati zasebna hrvatska nacija jer štokavicu su uzeli i drugi za standardni jezik. Stoga današnje postojanje zasebne hrvatske nacije dokazuje da je neosnovano poistovjećivati jezik i naciju.

S obzirom da je struktura jezika ono što se gleda kad se utvrđuje je li riječ o jednom ili o nekoliko jezika, zanimljivo je da akademici samo jednu desetinu svog teksta posvećuju strukturi jezika (oni kažu *ustroju*). A trebalo bi se raditi o tekstu koji dokazuje da je standardni jezik u Hrvatskoj drugi jezik naspram jezika u Srbiji, BiH i Crnoj Gori. Tim opravdanije je očekivati da se čitav tekst bavi strukturom jezika. Međutim, kad se pogleda što su akademici naveli kao strukturne »karakteristike« jezika u Hrvatskoj, onda je jasno zašto im to nije omiljena tema i zašto su je reducirali na minimum. Naime, i taj minimum koji su naveli i koji bi trebao pokazati što čini strukturu jezika u Hrvatskoj posebnom naspram jezika u Srbiji, dokazuju suprotno, da je riječ o istoj strukturi i o jednom te istom jeziku. Npr. akademici kažu »za hrvatski je karakteristično slogotvorno /r/«, ali isto to slogotvorno /r/ je i u jeziku u Srbiji, BiH i Crnoj Gori jer i tamo se kaže *prst*, *krv*, *crv*. Znači da se ne može govoriti o karakteristikama jezika u Hrvatskoj. Nadalje, akademici kažu da je za jezik u Hrvatskoj »karakteristična razlika između piskavih (*c*, *s*, *z*), šuštavih alveopalatalnih (*č*, *dž*, *š*, *ž*) i šuštavih mediopalatalnih (*ć*, *đ*)«. Ali u Srbiji isto tako »pišti« i »šušti« jer i tamo se jednako razlikuju *c*, *s*, *z* naspram *č*, *dž*, *š*, *ž* i naspram *ć*, *đ*. Znači da se ni o tom svojstvu ne može govoriti kao o nečemu karakterističnom za Hrvatsku. Kažu da u Hrvatskoj ima pet vokala, koji mogu biti dugi ili kratki. No, i u Srbiji također ima pet vokala, i oni jednako kao i u Hrvatskoj mogu biti dugi ili kratki. Akademici navode da u Hrvatskoj postoje četiri naglaska i da se zovu kratki silazni i kratki uzlazni, dugi silazni i dugi uzlazni. Ali ista ta četiri naglaska postoje i u Srbiji. Akademici se u nastavku posvećuju mjestu

naglaska u Hrvatskoj, ali sve što o tome kažu jednako vrijedi i za mjesto naglaska u Srbiji.

Čitavu morfološku i sintaktičku strukturu jezika sažimaju u desetak redova, no čak ni takvim reduciranjem materijala nisu uspjeli doći do nekakvih strukturnih hrvatskih karakteristika. Npr. kažu da je danas »u nekim deklinacijskim tipovima tzv. dugih oblika pridjeva vidljiva težnja za očuvanjem tradicionalne hrvatske razlike između dativa i lokativa«. Međutim, kao prvo ne može se govoriti o »tradicionalnoj hrvatskoj razlici« jer razlika između dativa i lokativa je postojala u starocrkvenoslavenskom, a to nije bio hrvatski jezik nego, kako mu i ime govori, zajednički jezik Slavena. Znači, razlika između dativa i lokativa koja je u prošlosti postojala bila je općeslavenska. A što se tiče sadašnjosti, tvrdnja akademika da danas kod dugih oblika pridjeva u Hrvatskoj postoji ta razlika nije točna, u što se mogu uvjeriti i ako pogledaju deklinaciju pridjeva u *Hrvatskoj gramatici* str. 178–179, 184–202 (Barić i dr., Zagreb 1997). I zamjenice koje se pridjevski dekliniraju i brojevi koji se pridjevski dekliniraju također pokazuju da nastavci dativa i lokativa nisu različiti (ibid., 210–220). Akademici kažu da u Hrvatskoj postoji razlika »između neodređenih (kratkih) i određenih (dugih) oblika pridjeva u odgovarajućim funkcijama«. No ista ta razlika postoji i u Srbiji. Kažu da u Hrvatskoj postoji razlika »između triju stupnjeva demonstrativnosti«, ali i ta razlika postoji i u Srbiji. Navode da u Hrvatskoj »glagoli dosljedno razlikuju vid«, zatim prezent, perfekt, aorist, imperfekt, indikativ, imperativ i kondicional. No sve to razlikuju i glagoli u Srbiji. O sintaksi kažu da je za Hrvatsku »karakteristična srednjoeuropska uporaba infinitiva, dok zamjenjivanje infinitiva zavisnom rečenicom (tzv. konstrukcija *da* s prezentom) dolazi statistički znatno rjeđe«. Pritom su i sami priznali da se i u Hrvatskoj koristi konstrukcija *da* s prezentom, pa se stoga ne radi o strukturnoj razlici nego samo o frekvencijskoj. Nakon te teme akademici svoj prikaz ustroja završavaju tvrdnjom da se u Hrvatskoj »rijetko rabi pasiv«. No pasiv se rijetko koristi i u Srbiji.

Budući da današnji stvarni jezik u Hrvatskoj ne pruža akademikima potporu za njihovu tvrdnju o podudaranju jezika s državom, oni i ne pišu o jeziku i sadašnjosti, nego o prošlosti. Dvije trećine njihovog teksta govori o povijesti. U njihovoj povijesti oduvijek postoje Hrvati: kad akademici spominju prošlost prije 8. st., govore o Hrvatima, kad spominju pokršćavanje u 8. st. opet govore o Hrvatima, i u 10. st. su Hrvati itd. Predstavljaju hrvatsku naciju kao konstantu oformljenu od pravremena. Međutim, poznato je da je prva evropska nacija, francuska, nastala tek krajem 18. st., i da je tek nakon toga krenuo u Evropi proces pravljenja nacija, pa je npr. njemačka nacija oformljena u 19. st.

Po uzoru na spomenute nacije, započelo je potom pravljenje nacija i kod južnih Slavena u 19. stoljeću: »U jugoistočnoj Evropi se pravljenje nacija odvijalo s različitim početnim i završnim fazama u toku 19. i 20. st.« (Hösch/Nehring/Sundhaussen 2004, 391). Pritom su bile moguće razne opcije jer »nacije nastaju u glavama ljudi« (Altermatt 1996, 40). Tako su »'Hrvati i Slavonci' ili 'Hrvat–Slavonci' iznijeli 1848. svoje zahtjeve za 'hrvatsko–slavonskom nacijo-

m'« (Kessler 1981, 196–197). Ona je uključivala i ljude pravoslavne religije: »Uzimanje u obzir predstavnika okruga iz Vojne krajine u hrvatskom Saboru 1848., prvom modernom parlamentarnom predstavništvu na hrvatskom tlu, ukazuje točno u smjeru jedne religijski unaprijed nepredodređene 'ilirске' ili 'hrvatsko-slavonske' nacije« — »52 od 105 prisutnih saborskih zastupnika, sve trgovci, intelektualci ili vojni krajišnici, bili su pravoslavne religije«, »tj. prema današnjem shvaćanju Srbi Hrvatske i Slavonije« (Kessler 1984, 152–153).

Iz današnje perspektive vidljivo je da su »ideolozi izgradnje nacije kod Hrvata zastupali jugoslavenske koncepcije znatno češće i intenzivnije od istaknutih srpskih predstavnika izgradnje nacije« (Behschnitt 1980, 234). I kad je početkom 20. st. proces pravljenja nacija već desetljećima bio u toku, »u Dalmaciji su se pod vodstvom Ante Trumbića (1864–1938) ujedinile dalmatinska stranka prava i dalmatinska nacionalna stranka u 'hrvatsku stranku', u čijem statutu 1905. piše: 'Hrvati i Srbi su jedan narod po krvi i jeziku, nerazdjeljivi teritorijem koji naseljavaju'« (Kessler 1997, 93).

Na kraju su u prvoj polovini 20. st. ipak nastale dvije nacije jer se za pravljenje nacija primijenila religijska razlika. Ta »podjela Srba i Hrvata (koji i jedni i drugi govore isti jezik) prema religiji — kod jednih katoličkoj, kod drugih pravoslavnoj — ostala je do danas presudna. Nigdje nije toliko očit ideološki i konstrukcijski karakter nacionalnih preporoda kao ovdje« (Lemberg 1964 I, 154).

Usto »početak pravljenja nacija u jugoistočnoj Evropi predstavlja povijesni rez jer je pravljenje nacija stvorilo konflikte takvih razmjera i takvog nasilja kakvi prije nisu postojali. Proces pravljenja nacija počeo je na različitim vremenskim točkama u toku 19. st. i nastavio se duboko u ovo stoljeće (ponegdje do danas nije završen ili je njegov rezultat neizvjestan)« (Sundhaussen 1993, 44).

Ne može se reći da je narod prije toga bio podijeljen u hrvatski ili srpski kao danas. Naime, »nije postojao 'prirodni' razvoj od etničke ili neke druge zajednice do nacije« (Pfaff 1994, 13), nego »su sve zajednice koje su veće od seoske, s njenim licem u lice kontaktima, zamišljene zajednice« (Anderson 1988, 16). Današnji »suvremeni pojam domovine nije nastao tako da su se mase ljudi na prijelazu iz 18. u 19. st. iznenada svuda u zemlji osjećale tako udomaćene kao u svom rodnom selu, rodnom gradu, u poznatom okolišu. [...] Politička domovina je porijeklom ideja. Razvio ju je na početku uski sloj intelektualaca: političari, književnici, pisci povijesti, pravnici, filozofi, 'propagandisti' nacionalne svijesti; oblikovali su je u govorima, u javno-pravnim teorijama, u teorijama o prošlosti, u pjesmama su oblikovali mjesto i misiju nacije, također i u političkim pamfletima i nacionalnim himnama, dok naposljetku čitav taj način razmišljanja pomoću škola, masovnih medija, novina i knjiga nije stvarno postao zajednički masama. Jedanput kao parola plemenitih i opravdanih nastojanja, drugi puta u službi lažljivih i demagoških tendencija« (Szűcs 1981, 107).

Kad hrvatski akademici pišu kao da hrvatska nacija ima povijest od barem tisuću godina, pokazuju na vlastitom primjeru kako nacionalisti jugoistočne

Evrope »nisu željeli biti 'narodi bez povijesti' niti nove nacionalnosti, nego su željeli vidjeti sebe kao nastavljače starih i nekoć slavni tradicija« (Fishman 1971, 8). Zbog toga je već desetljećima pomoću hrvatskih škola ugrađivana fraza »ostaci ostataka nekada slavnog hrvatskog carstva«, iz koje se također vidi koliko »mitska prošlost ima ogromnu privlačnost za etnonacionalističku ideologiju« (Skrbiš 1999, 92). Ta »fascinacija slavnom prošlošću i proteklom veličinom nacije je osnovni element svakog nacionalističkog diskursa« (ibid., 93).

Hrvatski akademici prave mitsku prošlost jer hrvatska nacija kao i »većina nacija nema nikakvu zajedničku povijest ili ima vrlo kratku. Zato nema stvarnih polaznih točaka za pravljenje osjećaja zajedništva. To je razlog za stvaranje mitova ili, kako E. J. Hobsbawm kaže, za 'izmišljanje tradicije'. [...] Međutim, taj kontinuitet s prošlošću je u slučaju izmišljenih tradicija preuveličan i neistinit« (Esbach 2000, 73). »'Izmišljena tradicija' znači skup radnji [...] kojima se nastoje usaditi određene vrijednosti i norme ponašanja pomoću ponavljanja koje automatski implicira kontinuitet s prošlošću. [...] Sve izmišljene tradicije koliko god je moguće koriste povijest za opravdavanje radnji i za cement grupne kohezije« (Hobsbawm 1984, 1, 12). A za povijest se ne uzima ono što pokazuju dokumenti iz povijesti, »nego ono što su iselekcionirali, napisali, naslikali, popularizirali i institucionalizirali oni čija funkcija je da to naprave« (ibid., 13).

Predstavljajući naciju kao prvotnu i nepromjenjivu društvenu jedinicu, hrvatski akademici pišu laički i neozbiljno jer takvo shvaćanje nacije je suprotno od znanstvenoga: »Kao većina ozbiljnih znanstvenika ne smatram 'naciju' prvotnom ili nepromjenjivom društvenom jedinicom« (Hobsbawm 1991, 20). Nacije su nove tvorevine, »to se u međuvremenu smatra činjenicom, a ipak se često zastupa suprotno shvaćanje prema kojem je nacionalna identifikacija nešto tako prirodno, prvotno i neprolazno da nekako prethodi povijesti« (ibid., 25).

Zato je »zadatak povjesničara da kategorije kao što su nacija i etnos razotkrije u njihovom povijesnom kontekstu i da, umjesto esencijalističke fikcije u stilu etnonacionalizma, pokaže njihovu političku i ideološku funkciju« (Altermatt 1996, 13). A »poseban zadatak povjesničara [...] mogao bi naposljetku biti da sasvim jasno pokažu da su nacije konstrukt. One ne postoje prirodno, nego se naprave« (Rürup 1993, 34)

Suprotno od sugestije hrvatskih akademika, »nacije nisu nešto vječno. Imale su svoje početke i imat će svoj završetak« (Renan 1993, 20). Odbijajući priznati da je hrvatska nacija poput drugih nacija nedavno napravljen promjenjivi konstrukt, akademici zastupaju stari socijalistički pristup naciji: »Dok većina zapadnih povjesničara naglašava povijesnost i time promjenjivost nacije, skloni su istočnoevropski sociolozi ontološkom promatranju te nazivaju naciju otvoreno ili prikriveno prirodnim fenomenom« (Altermatt 1996, 42).

Dok npr. engleska i francuska nacija ne prikazuju svoju povijest jednodimenzionalno, nego priznaju da su koktel naroda (Lemberg 1964 II, 46), dotle »nacije kod kojih se tek probudila nacionalna svijest strastveno se zanimaju za svoju povijest. Kod njih je slika povijesti predmet javne diskusije. Oni se jače

trude da nađu dokaz svog jedinstva i čistoće. Biti pranarod — kako je Fichte postulirao — biti oduvijek nastanjen na ovome današnjem tlu, to smatraju nužnom legitimacijom pred drugim narodima. Ne sustežu se ni da falsificiraju dokumente za to. Ispituju svoju povijest strašljivo prema razdobljima jače ili slabije nacionalne svijesti, skloni su da epohe slabije nacionalne svijesti ili epohe bez nje a s jačim kulturnim utjecajima izvana promatraju kao doba propasti, mračna vremena, iako su baš to za dotičnu zemlju bile epohe s bujnom, internacionalnom kulturom kojoj se svijet divio« (ibid.).

Iz citirane literature vidljivo je da je već barem pola stoljeća znanstvenicima poznato da u povijesti nije postojao nekakav čisti narod i da je nacija nedavno napravljen umjetni oblik društvene organizacije, pa se s pravom postavlja pitanje zašto članovi Hrvatske akademije znanosti zaobilaze te činjenice i pišu na razini neukih laika. Kad se, međutim, ima u vidu da tekst akademika služi za propagandu aktualne nacionalističke ideologije, onda ne čudi što je i napravljen po uputama za takvu propagandu koje Hitler daje u svojoj knjizi *Mein Kampf*: »Svaka propaganda mora biti narodska, i njena duhovna razina treba biti prilagođena mogućnostima najograničenijih među onima kojima se obraća. Zato se duhovna razina propagande treba spustiti tim niže što je veća masa ljudi koje želi obuhvatiti. A kad se radi o tome da se obuhvati čitav narod, kao što je to slučaj kod propagande za istrajavanje u ratu, onda nikad dovoljan ne može biti oprez da se spriječe previsoki duhovni zahtjevi« (iz Jung 1974, 61). U svojim knjigama i člancima hrvatski akademici i pozivaju u rat protiv nekakvih vanjskih i unutrašnjih neprijatelja, u rat za jezik, u rat za pravopis itd.

Pritom zastupaju »Hitlerov ideal jedne nacije, jednog teritorija, jednog jezika« (Ager 2001, 180). Njihova bajka o tisućljetnom postojanju hrvatske nacije, a s njom i jezika jer poistovjećuju naciju i jezik, treba legitimirati tvrdnju da se danas radi o različitom jeziku bez obzira na to što sadašnjost pokazuje da je riječ o jeziku kojim se govori i u Srbiji, BiH i Crnoj Gori. Pa čak i povijest, kojom su toliko zaokupljeni, pokazuje da je standardizacijom jezika u 19. stoljeću štokavica uzeta za nadregionalno sredstvo sporazumijevanja na prostoru današnje Hrvatske, Srbije, BiH i Crne Gore, što znači da južnoslavenske nacije koje su nastale na tim prostorima imaju zajednički standardni jezik. To nije ništa neobično jer jezik, nacija i država nisu podudarne jedinice, npr. »Švicarci i Belgijanci razvili su zajednički identitet iako su višejezične zemlje. I obrnuto, Jugoslavija se raspala iako su Srbi, Hrvati, Bošnjaci i druge narodne grupe govorili zajednički standardni jezik« (Altermatt 1996, 99). Općepoznato je da »sve latinskoameričke nacije govore španjolski ili portugalski. Nacije koje govore engleski kao i one koje govore španjolski su« usprkos zajedničkom jeziku »različite nacije s često suprotstavljenim ciljevima« (Kohn 1962, 20).

Sve što akademici pišu o prošlosti puno je kontradikcija. Npr. govoreći o 17. i 18. st. kažu da je »vrlo rano između književnih jezika na različitim dijalekatnim osnovicama postojala redovita i snažna protočnost pa se može govoriti o književnom jeziku stiliziranome prema različitim modelima«, što bi značilo

da je već u ono doba postojao zajednički književni jezik. A nekoliko redova kasnije priznaju da tek u 19. st. »istom 1830-ih godina *ilirski pokret*, ili hrvatski nacionalni preporod, uspjeh će proširiti, za Hrvate na ukupnosti nacionalnoga prostora, jedan i manje ili više jedinstven (unificiran; književni) jezik, prilagođen jekavskoj štokavskoj osnovici«. Usput rečeno, i iz ove rečenice se vidi neznanstveni pristup povijesti jer pišu kao da je već u 19. st. postojala »ukupnost nacionalnoga prostora«. Štoviše, današnju »ukupnost nacionalnoga prostora« prenose ne samo u 19. st. nego i u 11. i 12. st., govoreći o »hrvatskom tlu«. Neznanstveno je i što koriste riječ »preporod« kao da se nešto već postojeće preporuča, a ustvari se tada prvi puta kreira (više o neosnovanosti upotrebe izraza »nacionalni preporod« vidi u *Književna republika* 7–8, 2005, 183–186). Nadalje, kad akademici u istoj rečenici kažu da je književni jezik »prilagođen jekavskoj štokavskoj osnovici«, time izokreću stanje stvari jer pišu kao da je postojao književni jezik pa se onda prilagodio štokavici, dok je ustvari štokavica postala književni jezik.

Budući da su se ilirci odlučili za štokavicu po uzoru na Vuka Karadžića, akademici iako su im u gore citiranoj rečenici pripisali te zasluge, par redova kasnije im te zasluge ipak relativiziraju tvrdeći da uzimanje štokavice za književni jezik »rezultat je dugotrajnih nastojanja u različitim hrvatskim zemljama u nekoliko prethodnih stoljeća«. Međutim, bez sumnje je rezultat rada iliraca jer oni su bili ti koji su usred Zagreba prešli s kajkavskog na štokavski. To su napravili i zato što su, kako se može pročitati i u tekstu akademika, »poznavali Karadžićev projekt [...] pa ga i cijeni«. Po uzoru na Karadžića prešli su i na ijekavicu iako je Zagreb bio ekavski. Potpunije su oni primijenili Karadžićev model nego što je to učinjeno na teritoriju današnje Srbije, gdje nije prihvaćena Karadžićeva ijekavica. Ali akademici to ne vole čuti, kao što ne vole čuti ni za Bečki dogovor iz 1850. pa taj izraz ne koriste kad govore o Beču 1850., nego uvode izraz »pismo namjere«. Ne vole čuti ni da su Bečki dogovor potpisali sa zagrebačke strane Ivan Mažuranić, Ivan Kukuljević Sakcinski, Dimitrija Demetar, pa zato ne navode njihova imena. Umjesto toga kažu »nekoliko hrvatskih i srpskih jezikoslovaca i ljudi od pera [...] potpisalo je 'pismo namjere' kaneći uzeti za osnovicu zajedničkoga književnog jezika ijekavski štokavski«. Po akademikima do uzimanja ijekavske štokavice u Hrvatskoj do danas nije došlo, nego je to ostalo na razini »namjere«. Oni naime tvrde da »kako za takav dogovor nije bilo službenih osnova, on među ostalim ni u Hrvatskoj [...] nije zbog toga mogao biti primijenjen«. Znači, do primjene nije nikad došlo, nama se samo čini da za čitavu Hrvatsku postoji zajednički televizijski program na štokavskoj ijekavici, novine na štokavskoj ijekavici, udžbenici na štokavskoj ijekavici itd.

U nastavku akademici kažu »Hrvati su pri procesu standardizacije već znatno prije bili definitivno prihvatili jekavski oblik štokavskoga«. Ovo je ne samo u suprotnosti s onim što su prethodno napisali o »pismu namjere«, nego je u suprotnosti i s onim što su prije toga napisali o ilircima, naime da je »istom 1830-ih godina *ilirski pokret*« uspio širiti štokavicu i na neštokavsko po-

druče, u prvom redu na kajkavski Zagreb. Znači da štokavica nije bila »već znatno prije« »definitivno prihvaćena«. Ni proces standardizacije nije se odvijao »već znatno prije«, nego upravo sredinom 19. st. jer njegov osnovni dio se sastojao u odabiru štokavice za nadregionalni tj. za standardni jezik. Nije točno ni da »Hrvati su pri procesu standardizacije [...] jezične [...] obrasce i leksičku građu obilno crpili iz svoje višestoljetne trodijalektne« tradicije, nego su i jezični obrasce i leksička građa štokavski. Ne može se govoriti ni o »višestoljetnoj hrvatskoj tradiciji« kad hrvatska nacija postoji tek nepunih sto godina. Netočan je i podatak da se dvodijelno ime jezika »godine 1866. –1867. pojavilo« kad već od 1836. Kopitar koristi dvodijelnu oznaku: »ilirski dijalekt, ispravnije *srpsko-hrvatski* ili *hrvatskosrpski*« (Lencek 1976, 47), Vjekoslav Babukić u svojoj gramatici objavljenoj u Zagrebu 1854. također (str. 2): »naričje ilirsko iliti jugoslavjansko, inače slovinsko iliti *hervatsko-serbsko* ili *serbsko-hervatsko*«.

Kako bi čitateljima omrznuli Bečki dogovor i dvodijelni naziv jezika, akademici kažu da su i jedno i drugo nastojale nametnuti nekakve strane neprijateljske sile, »različiti madžarofilski ili austrofilski režimi«. Time kriminaliziraju potpisnike Bečkog dogovora sa zagrebačke strane, i sve lingviste koji su u 19. i 20. st. u Hrvatskoj koristili dvodijelni naziv i pisali da Hrvati i Srbi govore istim jezikom. Tomu Maretića, Franju Ivekovića, Ivana Broza, Dragutina Boranića i druge kojima dugujemo povezivanje Dalmacije, Slavonije i Hrvatske nadregionalnim jezikom proglašavaju »madžaronskim 'vukovcima'«. Istovremeno i sami akademici priznaju da je u djelima tih lingvista jezik u Hrvatskoj dobio »onaj oblik kakav ima danas«.

Priču o nametanju primjenjuju i na 20. st. tvrdeći da je »unitaristička koncepcija jezika [...] bila nametana u školama i u državnoj upravi«, da »unitarističkim političkim pritiskom nekolicina istaknutih hrvatskih jezikoslovaca bila je prisiljena [...] 1954., potpisati tzv. 'Novosadski dogovor o jeziku' (zapravo diktat)«. Kao dokaz da se radilo o diktatu ističu da 60-ih godina »digla se hajka, primjerice na stari hrvatski rusizam *točka*, koji je bio zamjenjivan ne samo kao pravopisni nazivak nego su, u ime 'jezične čistoće' (zato što je riječ o rusizmu), iz uporabe bile istjerivane i njegove izvedenice«. Ali zaboravili su spomenuti da je u ime jezične čistoće protiv rusizma *točka* pisao nitko drugi nego Ljudevit Jonke (1961/62, 58): »ako su riječi *točka* i *zapeta* rusizmi, više nam odgovaraju riječi *tačka* (prema *taknuti*) i *zarez* (prema *zarezati*)«. Zanimljivo je da se *točka* redovito pojavljuje kao glavni ili jedini dokaz navodnog srpskog unitarizma kod hrvatskih jezikoslovaca kad zadnjih desetak godina prave mit o »srpskom jezičnom nasilju«. A još zanimljivije je što nitko od njih ne spominje da je ustvari Jonke zastupao *tačku*, da je godinama u brojnim tekstovima pozitivno pisao o Novosadskom dogovoru, o Novosadskom pravopisu, i da je i u jednome i u drugome aktivno sudjelovao. Ne spominju to jer Jonkeov primjer, kao i tekst Novosadskog dogovora, Novosadski pravopis i Novosadski rječnik pokazuju da unitarizma i diktata nije bilo. To sam na primjeru Babićeve knjige *Hrvanja hrvatskoga* nedavno opširno opisala u recenziji *Filologija laži* (*Književna republika* 9–10, 2006, 154–163).

Akademici kažu da od 1971. »novosadski se pravopis u Hrvatskoj više nije provodio rigorozno«, čime impliciraju da je od izlaska Pravopisa 1960. do 1971. sprovođenje bilo »rigorozno«. Međutim, činjenica je da u tom razdoblju kao i za čitavo vrijeme bivše Jugoslavije nije postojala državna kontrola jezika, nije postojalo nekakvo državno tijelo za jezik ili vijeće za jezik. A danas postoji takvo vijeće i razna povjerenstva pri državnom ministarstvu. To znači da danas vlada rigorozan odnos prema jeziku i pravopisu, dok u prošlosti nije bilo tako.

Akademici tvrde i da nakon 1971. »u uporabu je vrlo brzo vraćen znatan dio netom potisnutoga hrvatskoga jezičnog blaga«. Ono »netom potisnutoga« odnosi se na godine »nakon 1960.« kada je po riječima akademika »došlo do zabranjivanja i sustavnoga potiskivanja tzv. kroatizama, odnosno svih hrvatskih razlikovnih značajki«. Međutim, čak i Babić (2004) priznaje da ni Novosadski pravopis iz 60-ih godina ni Novosadski rječnik iz istog razdoblja nisu potiskivali »hrvatske razlikovne značajke«, nego je Pravopis ostavio »dvostrukosti: *uvo-uh*, *hemija-kemija*, *tko-ko*, *pisanje futura I*, *pisanje stranih imena* i dr.« (39), i ništa nije unificirao, pa ni nazivlje (38). Ni u Novosadskom rječniku nisu potiskivane »hrvatske razlikovne značajke«, nego su navođene, kako i Babić priznaje: »riječi koje se razlikuju u hrvatskoj i srpskoj varijanti navodili su usporedno« (36), čak i u definicije riječi unošene su »riječi s istočnog i zapadnog jezičnog područja, jedne pored drugih, odvojene zarezom« (36) (više o tome v. *Književna republika* 9–10, 2006, 157–160). Znači da ni u razdoblju od 1960. do 1971. nije »došlo do zabranjivanja i sustavnoga potiskivanja tzv. kroatizama, odnosno svih hrvatskih razlikovnih značajki«. Naprotiv, za to razdoblje karakteristično je izmišljanje novih »razlikovnih značajki« od strane hrvatskih jezičnih nacionalista koje se nastavilo do današnjeg dana: Babić priznaje da je od 60-ih ciljano istjerivao riječi koje su uobičajene kod većine hrvatskoga naroda samo da bi umjetno pravio razlike prema jeziku u Srbiji (196) (opširnije v. *Književna republika* 9–10, 2006, 160, 174–175).

O standardnom jeziku u Hrvatskoj akademici tvrde da kad je »standardni jezik posuđivao riječi, posuđivao je najčešće iz češkoga«, a »izbjegavao je [...] posuđivanje iz njemačkoga, talijanskoga, mađarskoga i turskoga«. Akademici, dakle, žele uvjeriti čitatelje da u Hrvatskoj ima najviše posuđenica iz češkoga. Ali svaki rječnik stranih riječi objavljen u Hrvatskoj dokazuje suprotno. Osim toga, nije jezik taj koji je posuđivao riječi, nego su to činili govornici. Akademici pišu kao da jezik postoji odvojeno od svojih govornika i kao da ima svoju volju nezavisnu od onih koji se njime služe. Međutim, jezik nije biće koje može imati svoju volju: jezik postoji samo kroz svoje govornike, i ulazak riječi iz njemačkog, turskog, talijanskog, engleskog itd. odvija se isključivo po volji mase govornika.

Akademici o jeziku u Hrvatskoj tvrde i da »radije se služi tvorbom s pomoću vlastitih tvorbenih sredstava [...] nego posuđivanjem« i da je to »u skladu s pripadnošću srednjoeuropskomu civilizacijskom krugu«. Drugim riječima, kažu da je jezik kod nas puristički, i da je purizam znak pripadnosti srednjoj Evropi i civilizaciji. Međutim, nijedna od tih tvrdnji nije točna. Kao prvo, sred-

nja Evropa nije puristička jer svaki srednjoevropski jezik sadrži mnoštvo riječi iz drugih jezika. Dakle, purizam nije znak civilizacije, naprotiv, »purizam često funkcionira kao simbolizacija nacionalizma«, »nacionalistički sklone vlade podupiru ili čak inzistiraju na zamjenjivanju stranih riječi kao dio svog nacionalističkog programa« (Thomas 1989, 6, 7). Kao drugo, purizam kod nas nije svojstvo jezika nego akademika, koji to svoje svojstvo žele nametnuti drugim govornicima u Hrvatskoj. A kako bi im nametanje imalo uspjeha, lažno prikazuju purizam kao svojstvo srednje Evrope. Znaju da hrvatski govornici žele biti dio srednje Evrope, pa im kažu: budite puristi pa ćete biti dio srednje Evrope. Istu metodu koriste i kad se u nametanju purizma žele poslužiti i represivnim zakonom o jeziku: kako bi pobunu govornika protiv takvog zakona smanjili, daju izjave po novinama u kojima govore da je taj zakon potreban prije ulaska u EU, čime neistinito sugeriraju zajedno s ministrom znanosti, obrazovanja i sporta da je donošenje zakona o jeziku preduvjet za ulazak u EU.

Pomoću ministarstva i medija šire »mit o 'propadajućem standardu'« (Cameron 1995, 40) predstavljajući sebe i svoje represivne mjere kao spas. Metoda kojom se služe poznata je u znanosti kao pravljenje »moralne panike«: »Moralna panika nastaje kada se nekoj društvenoj pojavi ili problemu iznenada posvećuje velika pažnja u javnom diskursu i o tome se diskutira na opsjednuti, moralizirajući i alarmistički način, kao da nagovještava neku nadolazeću katastrofu« (ibid., 82). Uvijek »'moralna panika' opisuje 'slučajeve kada je javna reakcija potpuno nesrazmjerna sa stvarnim problemom'. U moralnoj panici se veličina problema preuveličava, njegovi uzroci se analiziraju na pojednostavljajući način, zabrinutost zbog njega raste do nepodnošljivih visina, a mjere koje se predlažu za njegovo ublažavanje su obično ekstremne i kaznene« (ibid.). Štoviše, »moralna panika ima potencijal da dovede do tako ekstremnih oblika represije kao što su lov na vještice i pogrom, a u nekim slučajevima se čak i napravi s tim ciljem« (ibid., 83).

Istraživanja moralne panike pokazuju kako »se za nju ne može reći da jednostavno 'izbije', nego se *konstruira* na točno određeni način, prvenstveno pomoću medija« (ibid.). Akademici za svoje svrhe koriste razne medije — televiziju, novine, radio — lansirajući u njima o jeziku »apokaliptične vizije, izmiješane s paranojom, što je oduvijek svojstvo tradicije nezadovoljstva« jezikom (Milroy/Milroy ³1999, 43). »Taj paranoidni scenario je takav da u njemu nekoć grandioznih određuje razvoj čitavog jezika bez obzira na jezičnu upotrebu milijuna izvornih govornika, dok snažni neprijatelji vječno kuju zavjere da pokvare jezik« (ibid.).

Moralna panika u vezi s jezikom pravljen je u doba nacizma. Kad je Hitler došao na vlast 1933., jezični aktivisti zahtijevali su da »dopisi ureda i suda trebaju ubuduće biti na 'narodu bliskom' jeziku bez stranih riječi, osobe na radiju koje koriste previše stranih riječi potrebno je 'poučiti' ili 'u protivnom slučaju otpustiti', njemačka roba treba biti patentirana i nuđena samo s njemačkim oznakama, nenjemački natpisi nad prodavaonicama i strani nazivi na jelovnicima moraju nestati, imena restorana i oznake mjesta u kazalištima tre-

baju biti ponjemčeni, sportska udruženja 'koja ne žele govoriti njemački ne smiju dobivati novčanu potporu'. Za sve to i još mnogo više zahtijevalo je Društvo za njegovanje jezika donošenje propisa i nudilo za to besplatno svoje jezično upućene pomoćnike. Eho od strane oslovljenih mjesta došao je brzo i bio je isključivo pozitivan, što se redovito može vidjeti u godištima [časopisa Društva] 1933. i 1934. u izvještajima o službenim mjerama i novinskim člancima« (Polenz 1967, 124). Vrijeme jezičnog purizma u Njemačkoj od 30-ih do 40-ih godina nazvano je u lingvističkoj analizi »groteskno-tragičnom zadnjom fazom njemačkog jezičnog purizma« (ibid., 113). Nakon tog razdoblja se već 60-ih godina u Njemačkoj konstatira da »danas više nema javnog jezičnog purizma« (ibid.).

Purizam je u suprotnosti s temeljnim lingvističkim pravilom da »na početku svakog promatranja jezika okrenutog sadašnjosti stoji — kako je već i u staroj filologiji pri ophođenju s tekstovima bilo normalno — ne jezični osjećaj obrazovanog promatrača jezika, nego pažljivo prikupljanje i interpretacija izvornog materijala iz stvarne jezične upotrebe govornika danas i ovdje. Tko usprkos tome misli da uz riječi ipak treba u svakom slučaju, u svakom kontekstu, ići njihovo porijeklo i onda kad te dijakronijske činjenice govornici ni pri upotrebi jezika nisu svjesni, taj veliča jedan mit koji je pogotovo u Njemačkoj djelovao i — kao što smo vidjeli — napravio mnogo zla« (ibid., 160).

Kad hrvatske akademike u njihovim purističkim prijedlozima, u donošenjima jezičnih zakona i sl. podupire država, treba imati na umu da »vladavina je jedini cilj koji stoji iza državnih akcija, od purizma do fašizma« (Ager 2001, 180). Takve državne akcije, vođene pod parolom nacije, suprotne su od demokracije. Suprotstavljenost demokraciji ne iznenađuje ako se zna da »nacionalna misao i demokratska emancipacija nisu ni u kakvom neposrednom odnosu. Te dvije pojave pripadaju različitim 'svjetovima'. Mogu se, doduše, pravljenje nacija (dakle 'izmišljanje' ili 'konstruiranje' nacija i s njima povezanih nacionalizama) i društvena odnosno demokratska emancipacija povijesno poklopiti (tj. odvijati se u istom razdoblju) i pojaviti se u međusobnom odnosu. No, to je iznimka, a ne pravilo. U najpogubnije zablude 19-og i 20-og stoljeća ubraja se shvaćanje da su širenje nacionalne misli i društvena emancipacija dvije strane jedne te iste medalje. Pozadinu tog krivog shvaćanja činio je zapadnoevropski odnosno iz revolucije rođeni francuski model nacije i nacionalne države. U francuskom slučaju su nacionalna misao i građanska prava odnosno izgradnja civilnog društva išli ruku pod ruku (barem kao intencija) i bili međusobno vrlo povezani. Ali to je bio ako ne slučaj, a onda ipak specifična povijesna konstelacija, koja se samo u malobrojnim slučajevima ponovila. Što su udaljenije od tog originala vremenski, društvenoekonomski i kulturno bila sljedeća pravljena nacije, to veća je bila provalija između nacionalne misli i demokratske emancipacije, i tim manje su kopije (odnosno kopije kopija) ličile originalu« (Sundhussen 1993, 45–46).

Na našim prostorima »u jugoistočnoj Evropi nema nijednog uvjerljivog primjera da je nacionalna emancipacija poticala društvenu i demokratsku emaci-

paciju. Naprotiv, ima mnoštvo primjera da je nacionalna emancipacija (ili kako god se to nazivalo) blokirala formiranje demokratskog i 'otvorenog' društva« (ibid., 47). Hrvatski akademici blokiraju nastanak demokratskog i otvorenog društva zastupajući etnojezični nacionalizam: »Etnojezični nacionalizam pogoduje nastanku zatvorenih društava. A nacija u takvim okolnostima postaje mit. Vjera u izbavljujuću snagu i istinitost tog mita pokreće mase, prizvodi spremnost za žrtvu, omalovažavanje smrti i prihvaćanje nasilja. Za razliku od takvog shvaćanja nacije, počiva demokracija u složenom društvu na priznavanju razlika i suprotnosti u interesima; ona podrazumijeva funkcionirajući pluralizam i zahtijeva odstupanje mita nacije« (ibid., 46).

Nasuprot tome hrvatski akademici grade mit nacije, i zajedno s vladom koja ih podržava zatvaraju svojim purizmom Hrvatsku, nastojeći je jezično izolirati. U takvoj situaciji, kada »jezično planiranje doprinosi 'više' jačanju nacionalizma nego internacionalizaciji, nadamo se da će pozitivne vrijednosti premoštavanja komunikacijskih barijera nadvladati nad opasnostima nacionalističkih pokušaja da se izolira jezična zajednica« (Rubin/Jernudd 1971, xviii).

164

Tekst hrvatskih akademika potvrđuje da »osnovni principi, bolje rečeno osnovne opsesije nacionalne ideologije su homogenost i kontinuitet krvi, prostora, kulture i pogotovo jezika« (Fritsche 1992, 82). Te opsesije akademici nastoje usaditi u čitavo društvo, pa je i na tom primjeru vidljivo koliko je opravdano što »u zaključku svoje povijesti ideje o rasi Hannarofđ stavlja filologe na prvo mjesto na listi krivaca« (Hutton 1999, 3). Kad akademici pišu kao da Hrvati postoje od pravremena, kao da se kroz povijest radilo o homogenoj i rasno čistoj zajednici, time prave mitsku sliku prošlosti: »mitovi o rasnoj čistoći imaju svoje porijeklo u potrebi za snažnom osnovom pojačanom apeliranjem na ponos specijalnim precima i religijskom ispravnosću, a ne u nečemu genetski dokazljivom« (Le Page 1993, 144). Naime, »izjednačavanje 'rasa = kultura = jezik' sasvim očito je pogrešno, i što se tiče stvarnih bioloških kriterija i što se tiče proširenih stereotipova« (Le Page/Tabouret-Keller 1985, 234–235).

Bez obzira na pogrešnost izjednačavanja porijekla, kulture i jezika, hrvatski akademici zastupaju to shvaćanje, koje je karakteristično za nacionaliste: poznato je da nacionalizam zna biti »gotovo fašistički u svom inzistiranju na državi i na mitskoj snazi porijekla, pogotovo etničkog porijekla, i na simbolima zamišljene i mitske zajednice kakvi su religija, povijesna tradicija i zajednički jezik« (Ager 2001, 37). A kako bi se spriječilo razotkrivanje istine, »pritom se obilježja kao što su jezik, religija i etnos imuniziraju protiv svakog preispitivanja i mobiliziraju se politički za vlastite svrhe« (Altermatt 1996, 13).

Istraživanja pokazuju da »religija, jezik, običaji i kultura po sebi ne čine etnički identitet«, nego »društvene elite manipuliraju i instrumentaliziraju te simbole« (ibid., 48). Nacionalisti šire krivu sliku etničkog identiteta jer po njihovome »se taj identitet smatra nečim osnovnim, čvrstim, trajnim — nečim što je postojalo davno prije nacionalnih pokreta i što je dovelo do njih. Drevno porijeklo vlastite nacije i postojanost njenog identiteta kroz stoljeća zaista je stvar vjere među nacionalistima [...]. Ali izvještaji iz povijesti govore da etnički iden-

titet nije inertna i stabilna stvar. Kroz stoljeća se pokazalo da se lako oblikuje i da je podložan velikim promjenama i preokretima. On je u velikoj mjeri stvar toga kako pojedinac sam sebe gleda. [...] A u suvremenom svijetu, sa svim njegovim mogućnostima širenja ideja i indoktrinacije masa, najčešće je istinitije reći da je nacionalni identitet kreacija nacionalističke doktrine, nego da je nacionalistička doktrina proizvod ili izraz nacionalnog identiteta« (Kedourie 1993, 141).

Nacionaliste boli što »nije istina da je etnička pripadnost jednostavno ona usvojena rođenjem. Kao što ljudi mijenjaju religiju [...] tako mogu promijeniti i mijenjaju etničku pripadnost« (Bienen 1995, 168–169). To se ne uklapa u nacionalističku sliku svijeta, koja sugerira ovakvo shvaćanje nacije: »'nacija' bi trebala biti praiskonska, organska tvorevina povijesti i prirode, koja počiva na neizmijenjenim faktorima, postoji odavno i pod istim uvjetima će postojati i nadalje; ona određuje pripadnost grupi kod svojih članova oduvijek na isti način, i mora je i danas i ubuduće također određivati. Prema toj sugestiji nacionalizma, tako shvaćena 'nacija' čini hijerarhijski najvišlju grupu društvene lojalnosti čovjeka; sve druge lojalnosti moraju joj biti podređene u emocionalnom, etičkom i političkom pogledu. Ovoj sugestiji služi nacionalističko pisanje povijesti sa svim svojim teorijama i primjerima« (Szücs 1981, 142).

Iz citata se vidi koliko nacionalizam pokušava stvoriti iluziju kontinuiteta. Nacionalizam »propovijeda i brani kontinuitet, ali sve duge odlučnom i ekstremno dubokom lomu u povijesti čovječanstva« (Gellner 1990, 125). Nakon što su prirodne znanosti dokazale da nije postojao biološki nacionalni kontinuitet, onda je u nacionalističkom pisanju povijesti »na mjesto spomenutog biološkog nacionalnog kontinuiteta došao — i u drugim društvenim znanostima — kulturni identitet, pod kojim se slično iracionalno mogu subsumirati sva moguća navodna svojstva« (Fritsche 1992, 83). No, i o navodnom kulturnom identitetu dokazano je već odavno da »predodžba o jedinstvu nacionalne kulture i o njenoj primjenjivosti kao kriterija za pojam nacije vodi u zabludu« (Lemberg 1964 II, 42–43).

Stoga bilo da se istražuje kultura, bilo jezik ili porijeklo, dobiva se rezultat suprotan od onoga koji bi nacionalisti htjeli jer on pokazuje da »nacionalizam i pojam nacionalnosti nisu primordijalni [...]. Naprotiv, nacionalizam je bio i jest društveno i politički konstruiran« (Kupchan 1995, 3). Zato »danas u znanstvenom istraživanju vlada jedinstvo oko toga da nacije nisu prvotne ili nepromjenjive društvene jedinice, nego da isključivo spadaju u određenu i povijesno novu epohu« (Esbach 2000, 70).

Pred tim činjenicama domaći akademici zatvaraju oči zavaravajući sebe i svoje sunarodnjake, što je inače bilo tipično za socijalističku Evropu. Već početkom 80-ih pri uspoređivanju istočne i zapadne Evrope uočeno je o nacionalizmu u istočnoj da »u prirodu tog nacionalizma ubraja se do danas sklonost samozavaravanju, iluzijama, hvalisanju i ispraznom zveckanju oružjem« (Szücs 1981, 93). Kako bi se spriječilo kritičko preispitivanje, »nacionalna povijest i kultura su etniziranjem postale neprikosnovenom svetinjom, one su 'narodnim

konsenzusom' proglašene činjenicom, koju narod više ne propituje, a izvana se može dovoditi u sumnju samo po cijenu neprijateljstva» (Kaschuba 1995, 60).

Ali čak i po cijenu da ga se proglasi neprijateljem, objektivnan znanstvenik izvana osvrće se na prepravljajanja povijesti koja su u Hrvatskoj dosegla takve razmjere da se krivotvore prijevodi i sadržaj povijesnih knjiga. U Hrvatskoj je došlo čak do toga da se citati falsificiraju, kako iz povijesnih izvora tako i iz suvremenih, npr. kad se navodno citiraju isječki iz aktualnih stranih tekstova na njemačkom jeziku. Vršioći toga nalaze se među profesorima s Filozofskog fakulteta, među novinarima iz *Večernjeg lista* i na brojnim drugim mjestima. Čitatelj članaka po novinama o povijesti, jeziku i filološkim temama, ili čitatelj knjiga o tim temama morao bi znati strane jezike i imati pristup povijesnim izvorima kako bi svaki puta mogao provjeravati da li u originalu zaista piše ono što hrvatski filolozi ili novinari tvrde da piše. Jedan od brojnih novijih primjera prepravljajanja povijesnih izvora je prijevod knjige Bartula Kašića iz 17. stoljeća koji je napravio Zvonko Pandžić (Zagreb/Mostar 2005), a na koji je potrebno osvrnuti se pogotovo što akademici i njihovi sljedbenici ponavljaju poput Pandžića da je Kašić autor prve hrvatske gramatike.

O Pandžićevom prijevodu njemački filolog Helmut Keipert (2005/2006, 177–180), urednik časopisa *Zeitschrift für Slavische Philologie*, kritički zapaža u recenziji (koju ovdje podrobnije predstavljamo jer je slabo pristupačna domaćoj publici zato što je objavljena na njemačkom jeziku u Njemačkoj) da »kod terminologije doduše upada u oči i nekome tko nije Hrvat već u naslovu knjige da je Kašićeva oznaka jezika *ilirski* jednostavno prebačena u *hrvatski*. Zbog tog postupka koji usprkos rastegnutoj Prolegomeni nije obrazložen nastaje kod *studirajuće mladeži*, apostrofirane u predgovoru, netočan utisak kao da je Kašić 1604. htio napisati i napisao nekakvu hrvatsku gramatiku. Može se samo žaliti što Pandžić čak ni u svom također obimnom popisu literature nije našao mjesta za navođenje novijih radova koji su se bavili opsegom pojma *ilirski* kod Kašića. Kao što se može pročitati kod Miroslava Kravara (i 1991. povodom obiljetnice), latinski izraz *illyricus* i njegovi slavenizirani ekvivalenti *ilirički* ili *ilirski* imali su u povijesti pismenosti kod južnih Slavena vrlo širok spektar značenja, zbog čega je preporučljivo svaku upotrebu tih riječi vrlo pažljivo ispitati kako bi se vidjelo što ona znači u datom kontekstu (usp. M. Kravar [...] str. 85–86 pod upućivanjem na »Rječnik JAZU« o *lingua illyrica*: »To se ime, kojemu je hrvatski ekvivalent bio *slovenski*, pa se češće i pisalo *ilirički* ili *slovenski*, uz kasniji oblik *ilirski*, uzimalo kao naziv–harmonika u različitu semantičkom opsegu, počev od 'hrvatski' u današnjem smislu te riječi preko 'hrvatski ili srpski' sve do općenito 'slavenski'«). S pravom upućuje Kravar na to da Kašić 1640. u »Ritualu rimskom« izraz *naša besidenja slovenska*, koji odgovara izrazu *lingua illyrica*, koristi kao nadpojam za jezik »Hrvata, Dalmatina, Bošnjaka, Dubrovčanina, Srblijina« [...]. Slično je pokazala Dorothea König na primjeru Kašićevog pisma iz 1633. da se tamo pod »tutte le provincie Illiriche« misli na znatno više od Hrvatske. U tom pismu se [...] nabraja: »tutte queste Prouincie dell Istria, della Croatia, della Dalmatia, della Bosna, del Stato di

Ragusa, della Hercegovina, della Seruia, della Slauonia, Sirmiense, [...]«. Tko dakle želi spriječiti svoje čitatelje da anakronistički prenose današnje jezične pojmove u 17. stoljeće, taj treba kod prevođenja »Institutiones« izbjegavati riječ *hrvatski* i zadržati *ilirski* kao »naziv–harmoniku« s njegovom rastezljivošću, kao što je to srećom učinjeno i u naslovu »Osnove ilirskoga jezika« i u tekstu zagrebačkog izdanja iz 2002. godine. (Darija Gabrić–Bagarić ističe u svom pogovoru tom izdanju na str. 392 da je oznaka *ilirski* u ono doba bila ne samo uobičajena, nego je sigurno izgledala i najprikladnija Kašićevim poslodavcima s obzirom na daljnje ciljeve misije među južnim Slavenima: »Ime jezika — *ilirski* — uobičajeno u ono vrijeme, a preuzeto iz antičke tradicije, činilo se Kašićevim poglavarima preciznim kad je trebalo imenovati narode i njihov jezik na širokome južnoslavenskom prostoru, u nevjerničkim krajevima, kamo se upućuju isusovački misionari, za koje se osniva Ilirska akademija i piše gramatika jezika koji se isto tako mora zvati *ilirski*«. Ova argumentacija podsjeća na Katičića, koji na str. 101 čak podmeće da su Kašiću drugi odredili upotrebu te oznake: »Za imenovanje tog jezika 'ilirski' nije se Kašić sam odlučio. Ime mu je bilo zadato zajedno s nalogom da napiše gramatiku«. No Pandžić ne ostaje pri mehaničkom zamjenjivanju izraza *illyricus* pomoću *hrvatski* (odnosno *Hrvat*), nego mijenja u svojim prijevodima na karakterističan način čak i kontekst, kako njegovo »hrvatsko iščitavanje« dotičnog mjesta ne bi zbog rečeničnog konteksta dovelo do apsurdna. Već na drugoj stranici nepaginiranog predgovora »Ad linguae illyricae studiosos« govori Kašić o materinskom jeziku nacije koji se pojavljuje kod mnogo naroda: [...]. U Pandžićevom prijevodu (str. 199) ne mogu se naći *plurimi populi*, koje Kašić ubraja u *natio Illyrica*, a da ne spominjemo predodžbu o jednoj *natio* i njenim brojnim *populi*, koju Kašić ima i u gore citiranom pismu iz 1633. godine. Umjesto toga kod Pandžića postoji samo jedan jedini narod, čiji jezik je najrasprostranjeniji: [...]. U tom netočnom prijevodu previđeno je uostalom da se ovdje spomenute obrazovne aktivnosti Družbe Isusove odnose sada samo na Hrvate jer dok se u latinskom tekstu *eos* jednoznačno odnosi na *plurimos populos*, u hrvatskom prijevodu se anaforičko *ih* može odnositi samo na prethodno spomenuto *Hrvati* kojim je zamijenjeno *Illyrici* (usp. »kod Hrvata«). Problematično je i čitavo to mjesto jer Kašić sigurno nije mislio na stanje kršćanstva (samo) kod Hrvata kad je pisao: [...]. Tko ovdje *apud Illyricos* mehanički prevodi pomoću *kod Hrvata* [...], taj misionarske planove za čitav Balkan papinskog Collegium Illyricum pretvara u regionalno ograničene mjere za poboljšavanje religijskog obrazovanja kod Hrvata! U prijevodu Sanje Perić–Gavrančić je to mjesto pomoću *kod Ilira* bez sumnje točno prevedeno, ali i u njenom prijevodu se nakon toga *plurimi populi* ne mogu naći, nego su nestali u jednoj »većini pučanstva«, koja se dalje ne obrazlaže: [...]. Ni u kojem slučaju se prema Kašićevim riječima nastojanja kurije ne odnose samo na Hrvate, nego na sve te »plurimi populi«. A pomoću *lingua Illyrica* Kašić smatra da može preporučiti najbolje sredstvo za privođenje što većeg broja ljudi pravoj vjeri«.

Za one koji krivotvore povijesne i suvremene izvore tipično je i da imaju manjkava gramatička znanja, što Keipert također pokazuje na Pandžićevom primjeru: »Trebalo bi ponešto reći i o gramatičkoj terminologiji koju Pandžić koristi jer njena nedosljedna upotreba po mom mišljenju izaziva nesporazume na nekim mjestima. [...] Zaprepašćuje što Pandžić umjesto zadnja četiri termina [*imenica, pridjev, broj, zamjenica*] daje prednost terminima koji se sastoje od više riječi *ime bića, pridjevno/pridjevno ime, brojevno pridjevno ime, zamjeničko ime*, kako bi naglasio ovisnost tih vrsta riječi od imenskog pojma (str. 88). Izričito vezivanje za te termine (usp. obrazloženje na str. 225, 261) nije spriječilo da se u zaključnoj sintaktičkoj »Praecepta« (str. 518–525), gde je naravno važno precizno razlikovanje vrsta riječi, više puta korišteno (*nomen*) *substantivum* jednostavno prevede samo kao *ime* (pa bi, ako se doslovno uzme hrvatska verzija, sva tako formulirana pravila morala vrijediti za sve gore navedene razrede s riječju *ime*, uslijed čega nastaje novi smisao koji je besmislen!). [...] I zbog takvog ophođenja s terminologijom, koje odstupa od uobičajenog i koje je neujednačeno, bit će teško Pandžićevom izdanju *Institutiones* da se takmiči s ranije objavljenim prihvatljivim izdanjem Biblioteke Pretisci [koje je prevela Sanja Perić–Gavrančić, a pogovor napisala Darija Gabrić–Bagarić]« (Keipert 2005/2006, 177–180).

Kao što akademici zbog nedostatka dokaza za tvrdnju o posebnom hrvatskom jeziku bježe u povijest jer nju je lakše falsificirati, tako isto se zbog nedostatka dokaza hvataju za zakon, kao da zakon može nadomjestiti znanstvenu ispravnost. Pozivaju se na odredbu o službenom jeziku u hrvatskom Ustavu. Pritom zaboravljaju da ta odredba čak nema nikakav smisao. Poznato je, naime, da ustavne odredbe o jeziku imaju smisla samo ako se odnose na manjinske jezike u toj državi, tj. ako kažu da nitko ne smije biti diskriminiran s obzirom na svoj jezik. Nasuprot tome, ustavne odredbe koje se u praktično jednojezičnoj zemlji odnose na taj jezik potpuno su promašene. Jer što je uopće njihova funkcija? Svakako nije zaštita ili ravnopravnost tog jezika kad se ionako radi o jednojezičnoj zemlji. Čak i kad države nisu jednojezične, nelogično je i nepotrebno u ustav stavljati odredbe o većinskom jeziku. Naime, ustavno proglašavanje samo jednog jezika službenim je nedemokratski čin jer služi isključivanju iz javnog života ljudi koji govore drugim jezicima ili na koje se gleda kao da govore drukčije, to je »napad na demokratske osnove« (Giroux 2001, x). Zato niz država nema u ustavu odredbu o službenom jeziku (ni o njegovom imenovanju). Na primjer, za razliku od južnoslavenskih država naš sjeverni susjed, Mađarska, nema u ustavu odredbu o službenom jeziku. Također i naš južni susjed, Italija, nema odredbu o jeziku u svom ustavu. Isto vrijedi i za mnoge druge države u svijetu: po broju stanovnika podudarne južnoslavenskim državama skandinavske zemlje Danska, Norveška i Švedska nemaju ustavno fiksan i imenovan službeni jezik. Isti slučaj je i s većim državama, npr. s Njemačkom, Velikom Britanijom, SAD–om. Stoga se postavlja pitanje koliko dugo još Hrvatska planira slijediti tradiciju južnoslavenskih susjeda ili će se konačno

ugledati u gore nabrojane države i izbaciti iz Ustava odredbu o službenom jeziku.

Kad se pogleda što bi uopće moglo poručivati postojanje te odredbe u hrvatskom Ustavu, tada se vidi još niz dodatnih razloga za njeno izbacivanje. Na primjer, ako se postojanjem te odredbe želi uvjeravati i Hrvate i čitav svijet da Hrvati imaju jezik, potrebno ju je izbaciti jer pokazuje da se radi o jezično iskompleksiranoj državi, koja nije u stanju vidjeti da njeno stanovništvo nije ni jemo. Taj kompleks se ne može liječiti pomoću ustava, nego pomoću iznošenja činjenica koje dokazuju da brojne nacije i države u svijetu postoje i onda kad govore isti jezik kao druge nacije i države.

Nadalje, ako se postojanje odredbe o jeziku ljudima u Hrvatskoj prikazuje kao nekakav uspjeh, to je još jedan razlog za njeno izbacivanje jer lažnim uspjehom skreće pažnju s istinskih neuspjeha. Naime, medijskom kampanjom se pomoću »moralne panike« napravilo uvjerenje da je za život važno imati u Ustavu odredbu o jeziku kako bi ljudi zaboravili da je za život važno imati dobar posao, živjeti u ekonomski solidnim uvjetima, moći se osloniti na zakonodavstvo i sudstvo itd. Država im sada može reći da je postigla uspjehe važne za opstanak stanovništva jer, eto, imamo odredbu o jeziku u Ustavu, pa stoga nije potrebno misliti na stvari koje su zaista važne za opstanak stanovništva, a kod kojih država nije postigla nikakav uspjeh.

Odredbu o jeziku potrebno je izbaciti i zato što ju zloupotrebljavaju hrvatski jezikoslovci za vršenje nasilja nad Hrvatima. Naime, hrvatski jezikoslovci kažu da je pravi jezik onaj koji oni upravo izmišljaju, i da je Ustav predvidio njihovo izmišljanje, te da on stoga propisuje svaku od njihovih novolansiranih riječi. Tako je ustavna odredba izokrenuta u svoju suprotnost: ona oduzima Hrvatima slobodu služenja vlastitim jezikom (više o tome vidi Kordić 2006a, 2006b).

Kako bi opravdali to oduzimanje slobode, akademici pokušavaju prikazati Hrvate kao poluretardirane osobe koje ne znaju svoj vlastiti jezik, pa ih akademici uvjeravaju »da se standardni jezik treba sustavno učiti«. Međutim, odrasli izvorni govornici znaju svoj standardni jezik: »Najopćija gramatička pravila jezika ili nekog dijalekta naučili su izvorni govornici u djetinjstvu bez eksplicitnog podučavanja; to su pravila govorenja. Krivo je vjerovati da se glavnina jezika nauči u školi: djeca u školi uče *čitati* i *pisati*. Osnovna gramatika govorenog jezika već je usvojena prije nego što krenu u školu, tj. djeca 'znaju' glavne konvencije i sastavljaju govorene rečenice prema 'ispravnim' sintaktičkim pravilima« (Milroy/Milroy ³1999, 61).

Proizvoljno jezično nametanje akademika »dovodi do toga da se ne spozna autoritet jezika u svom njegovom opsegu i da se na njegovo mjesto stavlja ona autoritativna kontrola koja, ne znajući množinu i mnogostrukost jezičnih mogućnosti, proglašava samo vlastitu jezičnu upotrebu normom. A ta vlastita jezična upotreba je često samo ona naredena, ona koja odgovara propisanim odredbama koje su nekritički preuzete. Rezultat takvog ograničenog razmišljanja je učitelj kao programirani programer« (Jung 1974, 5). Uslijed toga danas u

hrvatskim školama »postoji pseudojezični autoritet učitelja jezika koji manje ovisi o njihovoj jezičnoj kompetenciji nego o nepromišljenoj upotrebi knjiga o jeziku koje često ne vode računa o autoritetu jezične upotrebe« (ibid., 9). Knjige hrvatskih akademika o jeziku pokazuju da oni ne vode računa o jezičnoj upotrebi, nego izmišljaju svoje subjektivne norme predstavljajući ih kao obavezne za sve. Takvo »zavaravanje sebe i drugih pomoću 'obmanjivanja lažnim činjenicama', pomoću stvrđivanja vlastitog stajališta i autoritativnog prenošenja tog stajališta vodi u jezičnu ideologiju, kad se jezično neopravdana i kriva fiksiranja normi proglašavaju obaveznima za sve« (ibid.).

Time se jezičnoj upotrebi nameće uniformnost, štoviše »uniformnost se doводи do ekstrema koji se može zvati 'hiperstandardizacija': manija nametanja pravila na svaku točku upotrebe, na način koji pokazuje nepoznavanje onoga što je potrebno da se osigura uspješna komunikacija« (Cameron 1995, 47). Budući da tako nametana pravila smanjuju uspješnost komunikacije i ne mogu se logično i lingvistički obrazložiti, akademikima ne preostaje ništa drugo nego zahtijevati slijepu poslušnost, čime nanose dodatnu štetu u Hrvatskoj jer sprovode »dresiranje mozga autoritativnim naredbama o jeziku« (Jung 1974, 5). Njihov navodni 'jezični odgoj' traži odbacivanje razmišljanja, pa je stoga otkazivanje poslušnosti akademikima jedini način »sprečavanja zaglupljivanja koje nastaje 'jezičnim odgojem'« (ibid.).

Akademici svojim tekstovima nanose višestruku štetu građanima Hrvatske. Jedna je materijalna: tekstovi služe akademikima za izvlačenje što većih financijskih sredstava od hrvatskih ministarstava za svoje iracionalne akcije. Npr. u prethodnoj Izjavi su akademici napisali da njihove misli o jeziku treba prenijeti u zapadnoevropske centre kao što je Berlin i da hrvatska ministarstva to trebaju omogućiti. Od onda Hrvatska ambasada u Berlinu svake godine poziva sve njemačke predavače južne slavistike da dođu u Berlin u ambasadi biti publika za nastupe akademika i njihovog pomoćnika Grčevića, a ministar Primorac čitavoj publici plaća troškove putovanja i hotelskog smještaja u Berlinu.

Druga šteta je na razini obrazovanja: u svojim tekstovima akademici iznose neznanstvene tvrdnje o jeziku, povijesti, naciji i kulturi. Iako je najmanje pola stoljeća dobro poznato da takve tvrdnje nisu točne, i njihova osporenost je odavno ugrađena u visokoškolsko obrazovanje zapadnoevropskih zemalja, hrvatski akademici čine sve kako bi domaću sredinu izolirali od zapadnoevropskih znanstvenih standarda i kako bi joj uskratili pristup znanju. Sprečavaju dotok informacija, nastoje da se čuje samo njihova riječ, režu svaku mogućnost drukčijeg pristupa temi jezika, povijesti i nacije. Traže da njihovi tekstovi, koji služe ujednačavanju mišljenja, bespogovorno dobiju status pjesmice koju će napamet naučiti i ponavljati svi članovi nacije. Budući da hrvatski akademici inzistiraju na ujednačavanju mišljenja o jeziku, povijesti i naciji, potrebno je podsjetiti da se to radilo u Trećem Rajhu: »Za vrijeme Trećeg Rajha bilo je mnogo ujednačavanja u mišljenju i mnogo uklanjanja drugačijeg mišljenja; potpuno uklanjanje drugačijeg mišljenja usprkos mučenjima ili možda upravo zbog mučenja nije bilo moguće. Doduše, opća ispranost mozga teoretski se ne može isključiti.

Mi se moramo protiv toga braniti [...]. Uklanjanje drukčijeg mišljenja pomoću nasilja vjerojatno donosi manje uspjeha od podupiranja onog *jednodimenzionalnog, nekritičkog razmišljanja* [...]. Jednodimenzionalno razmišljanje je možda opasnije od nasilnog potiskivanja drukčijeg mišljenja jer manje potiče na otpor. Oni koji su tlačeni najčešće to i primijete, dok oni koji razmišljaju jednodimenzionalno to ni ne primijete, jer inače ne bi razmišljali jednodimenzionalno. Jednodimenzionalno razmišljanje [...] je uvjereno da je spoznalo stvarnost, no upravo zbog toga samo površno crpi mogućnosti jezika naspram stvarnosti« (Jung 1974, 48). Akademici zahtijevaju od nas jednodimenzionalno, nekritičko razmišljanje. A u takvoj situaciji »pomaže samo preispitivanje stvari i povećano nepovjerenje u stalno ponavljane tvrdnje kod kojih se već sama kritika gleda kao izdaja« (ibid., 55).

Popis citiranih radova:

- Ammon, U. (1995), *Die deutsche Sprache in Deutschland, Österreich und der Schweiz: das Problem der nationalen Varietäten*, Berlin/New York.
- Ager, D. (2001), *Motivation in Language Planning and Language Policy*, Clevedon.
- Altermatt, U. (1996), *Das Fanal von Sarajevo*, Paderborn i dr.
- Anderson, B. (1988), *Die Erfindung der Nation*, Frankfurt am Main/New York.
- Babić, S. (2004), *Hrvanija hrvatskoga*, Zagreb.
- Behschnitt, W. D. (1980), *Nationalismus bei Serben und Kroaten 1830–1914*, München.
- Bienen, H. (1995), »Ethnic Nationalism and Implications for U. S. Foreign Policy«, C. Kupchan (ur.), *Nationalism and nationalism in the New Europe*, Ithaca, str. 158–179.
- Blum, D. (2002), *Sprache und Politik*, Heidelberg.
- Brozović, D. (1965), »O problemima varijanata«, *Jezik* 13/2, str. 33–46.
- Bußmann, H. (ur.) (2002), *Lexikon der Sprachwissenschaft*, Stuttgart.
- Cameron, D. (1995), *Verbal Hygiene*, London/New York.
- Esbach, C. (2000), *Nationalismus und Rationalität*, Berlin.
- Fishman, J. (1971), »The Impact of Nationalism on Language Planning«, J. Rubin/B. Jernudd (ur.), *Can Language Be Planned?*, Hawaii, str. 3–20.
- Fritsche, M. (1992), »Das Eigene und das Fremde«, U. Hinrichs (ur.), *Sprache in der Slavia und auf dem Balkan*, Wiesbaden, str. 79–90.
- Gellner, E. (1990), *Nations and nationalism*, Oxford.
- Giroux, H. (2001), »Foreword«, R. D. González/I. Melis (ur.), *Language ideologies*, Tucson, str. ix–xix.
- Glück, H. (ur.) (2000), *Metzler Lexikon Sprache*, Stuttgart.
- Haji Omar, A. (1992), »Malay as a pluricentric language«, M. Clyne (ur.), *Pluricentric Languages. Differing Norms in Different Nations*, Berlin/New York, str. 401–419.
- Hobsbawm, E. J. (1984), »Introduction: Inventing Traditions«, E. J. Hobsbawm/T. Ranger (ur.), *The Invention of Tradition*, Cambridge, str. 1–14.
- Hobsbawm, E. J. (1991), *Nationen und Nationalismus*, Frankfurt am Main/New York.
- Hösch, E. /Nehring, K. /Sundhaussen, H. (ur.) (2004), *Lexikon zur Geschichte Südosteuropas*, Wien/Köln/Weimar.
- Hutton, C. (1999), *Linguistics and the Third Reich*, London/New York.
- Jung, P. (1974), *Sprachgebrauch, Sprachautorität, Sprachideologie*, Heidelberg.

- Kaschuba, W. (1995), »Volk und Nation: Ethnozentrismus in Geschichte und Gegenwart«, H. A. Winkler/H. Kaelble (ur.), *Nationalismus — Nationalitäten — Supranationalität*, Stuttgart, str. 56–81.
- Kedourie, E. (1993), *Nationalism*, Oxford.
- Keipert, H. (2005/2006), »Rec: Cassius, Bartholomaeus / Kašić, Bartul: Institutiones linguae illyricae / Osnove hrvatskoga jezika. Editionem alteram curavit, vernacula interpretatione prolegomenisque instruxit / Drugo izdanje priredio, na hrvatski preveo i komentirao Zvonko Pandžić. Zagreb, Mostar: Tusculanae editiones 2005. 569 str. (Vrela za hrvatsku kulturnu povijest 1 [11])«, *Zeitschrift für Slavische Philologie* 64/1, str. 174–180.
- Kessler, W. (1981), *Politik, Kultur und Gesellschaft in Kroatien und Slawonien in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts*, München.
- Kessler, W. (1984), »Programme und Politik der nationalen Integration in den kroatischen Ländern in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts«, K. –D. Grothusen (ur.), *Jugoslawien. Integrationsprobleme in Geschichte und Gegenwart*, Göttingen, str. 151–163.
- Kessler, W. (1997), »Jugoslawien — Der erste Versuch«, J. Elvert (ur.), *Der Balkan: eine europäische Krisenregion in Geschichte und Gegenwart*, Stuttgart, str. 91–118.
- Kohn, H. (1962), *Die Idee des Nationalismus*, Hamburg.
- Kordić, S. (2006a), »Sprache und Nationalismus in Kroatien«, B. Symanzik (ur.), *Studia Philologica Slavica: Festschrift für Gerhard Birkfellner zum 65. Geburtstag gewidmet von Freunden, Kollegen und Schülern: Teilband I*, Berlin, str. 337–348.
- Kordić, S. (2006b), »Forum«, *Studi Slavistici* 3, str. 323–331.
- Kupchan, C. (1995), »Introduction: Nationalism Resurgent«; »Conclusion«, C. Kupchan (ur.), *Nationalism and nationalism in the New Europe*, Ithaca, str. 1–14, str. 180–190.
- Laškova, L. (1999), »Medijnite opiti za sazdavane na bosnenski ezik«, K. Grünberg/W. Potthoff (ur.), *Ars Philologica. Festschrift für Baldur Panzer zum 65. Geburtstag*, Frankfurt am Main, str. 89–94.
- Le Page, R. (1993), »Conflicts of metaphors in the discussion of language and race«, E. H. Jahr (ur.), *Language conflict and language planning*, Berlin/New York, str. 143–164.
- Le Page, R. /Tabouret-Keller, A. (1985), *Acts of identity*, Cambridge.
- Lemberg, E. (1964), *Nationalismus*, I–II, Reinbek.
- Lencek, R. (1976), »A few remarks for the history of the term 'Serbocroatian' language«, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* 19/1, str. 45–53.
- Mattusch, H. –J. (1999), *Vielsprachigkeit: Fluch oder Segen für die Menschheit?*, Frankfurt am Main.
- Milroy, J. /Milroy, L. (1999), *Authority in Language*, London/New York.
- Pfaff, W. (1994), *Die Furien des Nationalismus*, Frankfurt am Main.
- Polenz, P. (1967), »Sprachpurismus und Nationalsozialismus«, *Germanistik — eine deutsche Wissenschaft*, Frankfurt am Main, str. 111–165.
- Renan, E. (1993), »What is a nation?«, H. Bhabha (ur.), *Nation and Narration*, London/New York, str. 8–22.
- Rubin, J. /Jernudd, B. (1971), »Introduction«, J. Rubin/B. Jernudd (ur.), *Can Language Be Planned?*, Hawaii, str. xiii–xxi.
- Rürup, R. (1993), »Zur Einführung«, B. Faulenbach/H. Timmermann (ur.), *Nationalismus und Demokratie*, Essen, str. 32–34.
- Skrbiš, Z. (1999), *Long-distance nationalism*, Aldershot.
- Sonderegger, S. (1985), »Die Entwicklung des Verhältnisses von Standardsprache und Mundarten in der deutschen Schweiz«, W. Besch/O. Reichmann/S. Sonde-

- regger (ur.), *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*, Berlin/New York, str. 1873–1939.
- Sundhaussen, H. (1993), »Nationalismus in Südosteuropa«, »Plenumsdiskussion«, B. Faulenbach/H. Timmermann (ur.), *Nationalismus und Demokratie*, Essen, str. 44–48, 48–67.
- Szücs, J. (1981), *Nation und Geschichte*, Köln/Wien.
- Thomas, G. (1989), »The Relationship Between Slavic Nationalism and Linguistic Purism«, *Canadian Review of Studies in Nationalism*, 16/1–2, str. 5–13.
- Wiesinger, P. (1985), »Die Entwicklung des Verhältnisses von Mundart und Standardsprache in Österreich«, W. Besch/O. Reichmann/S. Sonderegger (ur.), *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*, Berlin/New York, str. 1939–1949.